

Szóval, te akkor azt mondod ...

Hallomásból tanultam meg az *audiatur et altera pars* mércét kisdiaikként. Azt véltem, hogy ez valamilyen egyházi vagy hitvallásos minimum. Teológus diakként döbbsentem rá eredetére. Liturgika-professzorom, Czeglédy Sándor (valamilyen egyházon belül történt méltatlanságról) sokat mondóan fejtegette nekünk egy ízben, hogy tartanunk kellene magunkat legalább a pogány Seneca főntebb említett erkölcsi normájához keresztyén emberként, egyházi keretek között. Megkérdeshetnők (tudniillik) felebarátunkat, amikor elterjed felőle valamilyen hír, hogy azt mondta-e és úgy mondotta-e valóban, és ha igen, hogyan értette? Meghallgathatnók. Számos potenciális ellenféllel kevesebbünk lenne. De a felebarát gyakorta meg sem hallgattatik, meg sem kérdeztetik ... de kimondatik (rá és róla) és elterjesztetik ...

A Csomasz Tóth konferenciát előkészítő ReZeM ellen felröppent egy „idézet”. Rámutatva egy szélmalomra: *a képzett egyházzenészek nem csak nem vállalják a gyülekezetekben az énekek tanítását, hanem inkább megszüntetésén munkálkodnak; „egyeduralkodóvá vált az a szellem, amit Karasszon Dezső meg is fogalmazott: «jobb lenne, ha a gyülekezet meg sem szólalna az istentiszteleten!»*” Az „idézet” hozzáértő terjesztői bokros teendőik között arra most sem szakíthattak időt, hogy megmondják: hol és mikor írta, vallotta ezt Karasszon Dezső. Arról sem beszéltek, hogy (a főtí gyülekezetet sem kivéve) kevés olyan jól éneklő református gyülekezet van az országban, mint Debrecenben a nagyerdei. Ennek az a fő oka, hogy kántora közel két évtizede elmulasztott minden lehető alkalmat, amikor ezt a gyülekezetet tanítani lehetett? Ha nem Karasszon Dezső, akkor vajon ki tanítja most is ezt a jól éneklő gyülekezetet, és vajon ki érte el, hogy nem örökké tizenöt rojtosra koptatott ének ismétlődik az istentiszteleteken, hanem az énekeskönyv java, és nem is csak egy (legfeljebb három) vers hangzik el, hanem szinte mindig az egész ének?

Jó egynehány éve ismerős a főntebb macskakörmök között olvasható ráfogás. Valóban idézet ... De nem Karasszon Dezsőtől való idézet, hanem attól, aki róla állított valótlan. Sületlen tréfa vagy óvatlan és rosszmájú elszólás? Némelyek készséggel felkapták, s mint fő bizonyosságot szajkózták a Csomasz Tóth-konferencia meghirdetésekor. Mindannyiunkat érint a jelenség lélektana. Abból a technikából ered, amelyet a nehéz és kényes dolgok megvitatására és a nemes érvelésre képtelenek (vagy nem is hajlandók) szoktak alkalmazni. Te ezt mondod? — Nem kérdezik. Nem azért fogalmazzák kérdésnek, mert meg akarják ismerni a választ. Legkevésbé sem azért, mert meg akarják a másikat hallgatni és érteni. Azért szólnak meg, mert jön a következtetés: *«Szóval, te akkor azt mondod, hogy ...»*

Dehogyan mondja. Egészen mást mond. De úgy nem támadható. Ha „értelmez” a cáfoló (angelus interpres), azzal, hogy *«te akkor azt mondod»*, azt már kedvére idézheti elrettentő példának. Szóval, aki meg sem akar érteni valami mást, mint amit megszokott, és amihez görcsösen ragaszkodik (másként elbizonytalanodna), az megtalálja a módját, hogy ne is kelljen semmi ilyet megértenie és megtanulnia. Meghallgatnia sem. A maga véleménye védelmére

megmásít, így az „értelmezés” illik abba helyzetbe, amikor öntudattal kimondja elítélését. Nem tehet mást, azt el kell ítélnie, aki „ilyet megfogalmazott”. Arra kellene még vigyáznia, hogy ki ne tudódjék, mit mondana és hogyan értené az a megbélyegzett az inkriminált állítást. Ha tőle származnék. Suttog manapság is ama régi, minden teremtetett fenevadnál ravaszabb szavú: «azt mondta ... valóban azt mondta? Akkor hát ...»

Az ilyen fajta lélektani játszámáknak a *tisztességtelen előnyszerzés* a kimondatlan (tudattalanba fojtott) célja és rejtett értelme. Így próbál felülkerekedni az, aki nem megismerni és elismerni akar, hanem magának elismertetést kicsikarni. Lélektani hadviselésben nem érvényesek az erkölcsi tisztességre kitalált játékszabályok, az olyan maxima sem, mint a Seneca-féle. Catch as catch can. Vágd, ahol éred. Könnyű vitatni kényes és új szemléletet igénylő kérdéseket azokkal, akik nemesen vélekednek és holtig tanulnak. De nehéz azoknak, akik új vagy mélyebb összefüggéseket látnak meg, mert praktikák lépnek életbe körülöttük, és mindent áthat a nem tudatosított, de megellenző szándék. Suttogó propagandával támogatva.

A vélekedésbeli, alkati és egyéb eltérések nem szükségszerűen válnak ellenségeskedéssé. A személyes ügy nem kategorikus türelmetlenség minden mással szemben, nem elkerülhetetlen személyeskedés. A vétkes emberi természettől azonban éppen nem idegen a nemtelen módszerek és eszközök használata. Eközben azért mindig akadnak olyanok, akik más nézetűektől is tanulni hajlandók. Például a brutálisan kíméletlen, de mindenkor gondosan felkutatott adatok birtokában vélekedő protestáns egyháztörténész, Zoványi Jenő egyik kortársára utalt, aki teljesen eltérő alkat volt. Azt írta, tudja, hogy erről és erről más lesz a Révész Kálmán (szintén történész, később püspök) véleménye. *De aki ért hozzá, az elmondhatja, mit gondol.* Ismeretes az is, hogy Bultmann és Barth örök vitapartner volt. Ez a két protestáns teológus talán semmiben nem értett egyet. Mindkettő a XX. század klasszikusa. Néhai kedves professzorom, Török István mondta el viszonyukról, hogy egy ízben ösztöndíjas diákként Barth véleményét kérte, hogy a nyári szünet idején hol folytassa tanulmányait. Barth némi gondolkodás után válaszolt.

— Tudja mit? Menjen el Marburgba *Bultmannhoz*. Tőle tanulhat.

Akinek ez természetes magatartása, az értetlenül tekint mindazokra, akik megfellebbezhetetlen ítélezésük mellett valótlanságokkal érvelnek a más nézetűek kárára.

Mikor a fundamentumok megrendülnek, mit cselekedhetik az igaz?

Fekete Csaba

*

Az elmúlt év húsvét éjjelén —ősi keresztény szokásnak megfelelően— egész éjszakás virrasztást tartottak az Erdélyi Gyülekezet imatermében a Reménység Szigetén. Ennek, a Református Egyházban meglehetősen szokatlan kezdeményezésnek a liturgikus vonatkozásairól beszélgettünk a vigília egyik fő szervezőjével, az Erdélyi Gyülekezet vezető lelkészével, Zalatnay Istvánnal.